

Zera Berach inst.
In memory of Hatzadik
Rabbi S.B. Lieberman Zt"l
Pob 2093 Tsfat ISRAEL

מוסדות זרע ברך על שם הגה"צ
רבי שמחה בונים ליברמן זצוק"ל
ת"ד 2093 צפת עיה"ק

שבילין דאורייתא על התורה (של הרב שמחה בונים ליברמן זצ"ל) – פרשת בלק תשע"ט

פרשת בלק

במקור הדין שדם חשוב כמשקה לענין הכשר טומאה

ודם חללים ישתה (כג, כד)

שנינו במסכת מכשירין (פ"ו מ"ד) שבעת משקין הם [המכשירין לטומאה] הטל והמים וכו' והדם וכו', וברמב"ם ובר"ש שם הביאו מתוספתא מנין לדם שהוא משקה שנאמר ודם חללים ישתה.

והנה איתא בפסחים (טז.) מנין לדם קדשים שאינו מכשיר, שנאמר על הארץ תשפכנו כמים, דם שנשפך כמים מכשיר דם שאינו נשפך כמים (שזורקין ממנו למזבח ואינו נשפך לאיבוד כמים) אינו מכשיר, ובפשטות י"ל דעיקרו בא ללמדנו שדם קדשים אינו מכשיר, דאילו לדם חולין שמכשיר כבר ידעין מדכתיב ודם חללים ישתה.

אך עיין ברש"י בחולין (קכא. ד"ה והכשר) שכתב דדם חללים אינו אלא על יד גיסטרא, כלומר שחותר הראש מצד העורף (עיין בתוס' שם לה: ד"ה דם) אבל דם שחיטה לא מיקרי דם חללים, והא דדם שחיטה דחולין דמכשיר ילפינן מדכתיב על הארץ תשפכנו כמים, וכן ברש"י שם (לה: ד"ה לשמעין וד"ה דם) דדם שחיטה לא מיקרי דם חללים אלא זבוח, והא דמכשיר ילפינן מעל הארץ תשפכנו כמים.

ובראש יוסף (שם) הקשה דרש"י סותר דברי עצמו, דהנה בפסחים (טז:) מקשינן הרי דם התמצית דנשפך כמים (שאינו ראוי לזריקה) ואינו מכשיר, ומשני הנח לדם התמצית דאפילו בחולין נמי לא מכשיר וכו' דאמר רחמנא רק חזק לבלתי אכול הדם כי הדם הוא הנפש, דם שהנפש יוצאה בו קרוי דם, דם שאין הנפש יוצאה בו אינו קרוי דם, ופירש"י דדם התמצית אינו מכשיר לפי שאינו קרוי דם, והקרוי דם קרוי משקה כדכתיב ודם חללים ישתה ע"ש, ומבאר להדיא מדבריו דדם שחיטה דמכשיר מדם חללים נפקא, ודם התמצית לאו דם חלל הוא לפיכך אינו מכשיר, ולפי"ז על כרחך קרא דעל הארץ תשפכנו כמים לא בא אלא ללמדנו דדם קדשים אינו מכשיר, וזה סותר למה שכתב רש"י בחולין דדם שחיטה מכשיר מקרא דעל הארץ תשפכנו כמים.

ונראה ליישב דברי רש"י, דלעולם העיקר כמו שכתב רש"י בחולין דדם שחיטה לא מיקרי דם חללים, והא דמכשיר ילפינן מקרא דעל הארץ תשפכנו כמים, אמנם אין הפירוש בזה

1

הוקדש לע"נ הרה"ח רודצו"ח הבלתי נשכח
ר' חיים בער ירמיהו בן הגה"צ רבי שמחה בונים ליברמן זצ"ל
נלביע בש"ק ט' באדר תשע"ח

לע"נ חיה חגית ברכה כהן בת רחל ע"ה
לע"נ שושנה עמוס בת פרץ ע"ה

בשביילי אורייתא על התורה (של הרב שמחה בונים ליברמן זצ"ל) – פרשת בלק תשע"ט

דהוה דין חדש בדם שחיטה דמכשיר מצד עצמו, אלא הכי פירושו דקרא דעל הארץ תשפכנו כמים בא ללמדנו דדם שחיטה מכשיר כמו דם חללים, כלומר דאע"פ דדם חללים הוא מן העורף ודם שחיטה הוא מצד בית השחיטה, מ"מ כיון שדם שחיטה דומה לדם חללים שבשניהם הוא דם שהנפש יוצאה בו, גלי לן קרא דתשפכנו כמים שדם שחיטה נחשב ג"כ כדם חללים ומכשיר כמותו, אבל דם התמצית שהוא שונה באיכותו מדם חללים שהרי אין הנפש יוצאה בו לא שייך כלל לדמותו לדם חללים, וזהו הביאור בדברי רש"י בפסחים, דבא לומר כיון שבדם חללים גופיה אינו מכשיר אלא דם שהנפש יוצאה בו ולא דם התמצית, ה"ה בדם שחיטה שנתרבה מקרא דתשפכנו דמכשיר כמו דם חללים, אין מכשיר אלא דם שהנפש יוצאה בו ולא דם התמצית שאינו דומה כלל לדם חללים ואינו קרוי דם.

ובזה מדוקדק מאד לשון המשנה במכשירין, דאחר ששנו שם דדם הוא אחד משבעת משקין המכשירין, שנו עוד שם (מ"ה) תולדות לדם דם שחיטה בבהמה ובחיה ובעופות הטהורים, ומשמע דהדם ששנו בתחילה בכלל שבעת משקין המכשירין הוא דם חללים, והוא נחשב לאב, ודם שחיטה מיקרי תולדה (וכן הוא בפירוש הרא"ש שם), וקשה הרי כשם שדם חללים נפקא לן מקרא דדם חללים ישתה, כמו כן נפקא לן דם שחיטה מקרא דתשפכנו כמים, וא"כ מאי עדיפותיה דדם חללים מדם שחיטה דזה קרוי אב וזה קרוי תולדה. אמנם לפי דרכנו בדעת רש"י מדוקדק היטב הא דדם שחיטה קרוי תולדה, משום דאף דדם שחיטה נתרבה מקרא דתשפכנו כמים, מ"מ לא אתי אלא לגילויי לן דדם שחיטה נכלל ג"כ בדין דם הכללי שהוא דם חללים ומכשיר כמותו, ולפיכך נקרא דם חללים אב, ודם שחיטה נקרא תולדה.

בשביילי הקודש סימן יא אות א-ג

גדר תחילת דין וגמר דין בדיני ממונות ודיני נפשות ובקידוש החודש

קח את כל ראשי העם והוקע אותם לה' נגד השמש (כה, ד)

וברש"י והוקע היא תליה כמו שמצינו בבני שאול (שמואל ב כא, ו) והוקענום לה', ושם תליה מפורשת.

והנה איתא במשנה בסנהדרין (לב). דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה, דיני נפשות דנין ביום וגומרין ביום. ובגמ' (לד:) למדו דדיני ממונות גומרין בלילה מדכתיב (שמות יח, כו)

2

הוקדש לע"נ הרה"ח רודצו"ח הבלתי נשכח
ר' חיים בער ירמיהו בן הגה"צ רבי שמחה בונים ליברמן זצ"ל
נלביע בש"ק ט' באדר תשע"ח

לע"נ חיה חגית ברכה כהן בת רחל ע"ה
לע"נ שושנה עמוס בת פרץ ע"ה

בשבילי אורייתא על התורה (של הרב שמחה בונים ליברמן זצ"ל) – פרשת בלק תשע"ט

ושפטו את העם בכל עת, והא דדיני נפשות גומרין ביום למדו מדכתיב והוקע אותם לה' נגד השמש.

וברש"ש שם כתב להעיר הרי כתוב זה דוהוקע אותם מדובר במיתה עצמה שלא יקיימו במ דין המיתה בלילה (כמבואר שם לה.), ומנא לן ללמוד מכתוב זה דגם הגמר דין לא יהא אלא בלילה.

ונראה לבאר דהא דדיני ממונות גומרין בלילה ודיני נפשות גומרין ביום הוא משום שחלוקים הם בעצם עניינם וגדר דינם, דדיני ממונות פסק הדין הוא על פי העדים, כלומר שבית דין מצווין לחקור העדים ולהעמיד הדברים על אמיתותן כיצד היה המעשה הבא לפנייהם לדין וחיתוכין הדין על פיהם, הרי דעיקר בירור הדבר נעשה ע"י העדים אלא שפסק הדין ניתן ע"י בית דין, ונמצא שהפסק דין הוא גמר הדבר למה שהתחילו בו העדים, ולכן אפשר לגמור הדין בלילה לפי שהכל נגרר אחר עיקר הדבר ותחילתו שהיה ביום. אמנם דיני נפשות אין הגמר דין תלוי בעדים, דהא חזינן בדיני נפשות אם כולם אומרים חייב מזכין אותו (סנהדרין יז.), וכן אם יצא מבית דין זכאי אין מחזירין אותו לחובה, נמצא דאין הפסק דין על פי העדים אלא עיקרו תלוי בבית דין והדבר מסור להם לחפש לו זכות ולהצילו כדכתיב (במדבר לה, כד-כה) ושפטו העדה והצילו העדה (עיין סנהדרין סט, פסחים יב, ר"ה כו.), נמצא שכל עיקר הדין תלוי בדיינים ולא בעדים, ולכן נחשב גמר דין שלהם כתחילת דין שהרי עיקרו נעשה על ידיהם, ולכן אף גמר דין צריך שיהא ביום.

ולפי המבואר שעיקר פסק הדין דמיתה מתחילתו נעשה ע"י הדיינים, לפ"ז שפיר יש ללמוד מהכתוב והוקע אותם לה' נגד השמש דבעינן גמר דין ביום, לפי שהפסק דין שלהם הוא עיקר משפט המיתה, שרק על פיהם הוא נידון למיתה, ולכן כשם שעונש המיתה הוא דוקא ביום, ה"ה דגמר הדין דוקא ביום שהוא עיקר הגורם לחיוב מיתת בית דין ועל ידו נעשה משפט המיתה.

ומצינו כעין זה בראש השנה (כה:): גבי קידוש החודש, דאע"פ שנחקרו העדים ביום מ"מ אם לא הספיקו לומר מקודש החודש עד שחשיכה מעברין את החודש, ואין אומרים דליהוי חקירת העדים כתחילת דין ואמירת מקודש כגמר דין וליגמרוהו בלילה כמו בדיני ממונות, משום דכתיב (תהלים פא, ד-ה) תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב, אימת הוי חק בגמר דין וקא קרי ליה רחמנא משפט, מה משפט ביום אף הכא (גמר דין דאמירת מקודש) נמי ביום. ובאור שמח (פ"ב מהל' קידוש החודש ה"ב) ביאר טעם הדבר וז"ל, דבכל מקום קבלת עדות הוי כתחילת דין ופסק ב"ד כגמר דין, דעל פי העדים אנו דנים ואם ענין העדים אמת הדין הוי דין, ואם אינו אמת (כגון שהזימום או

בשביילי אורייתא על התורה (של הרב שמחה בונים ליברמן זצ"ל) – פרשת בלק תשע"ט

הכחישום) תו גם הדין בטל, וכי חשבת הדין לדין על כרחך תחשוב העדות שעל פיה אתה דן לתחילת דין, אבל בקדוש החודש הלא קבלת העדות אינה אלא עלילה למה שידונו ויקדשו ב"ד החודש, דכי נמצאו זוממין או מוטעין אחר שקדשו ב"ד את החודש לא בטל הקדוש וזה בכלל אשר תקראו אותם אפילו מוטעין כמו שכתב הרמב"ם (שם ה"ב דין תורה שאין מדקדקין בעדות החודש, שאפילו קדשו את החודש ע"פ עדים ונמצאו זוממין בעדות זו הרי זה מקודש) וכו', והוי ממש (אמירת מקודש החודש) תחילת דין, שהרי לא ע"פ העדים אתה מקדש אלא שבסבתן (כלומר שאין העדים אלא שעל ידם ידונו בדבר) ב"ד מקדשין והוי קדוש מעליא אף אם העדות שקר או מוטעית עכ"ל. ומבואר להדיא הסברא הנ"ל דהואיל ועיקר הדין הוא רק על פי ב"ד לכן חשיב כתחילת דין ובעינין שיהא ביום.

ועפ"י נראה לבאר לשונו של רבינו חננאל בר"ה (שם) על הא דאמרינן דאמירת מקודש צריך להיות ביום מדכתיב כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב וכו', וז"ל, חק תקיעת שופר וכי היום מקרא קודש (היינו קדוש החודש) אימת הוי בגמר דין (שאומרים מקודש) וקא קרי ליה משפט, כלומר עיקר המשפט בקידושו ומשפט לא הוי אלא ביום עכ"ל. ונראה דמשי"כ עיקר המשפט בקידושו היינו כהנ"ל דקידוש החודש אינו תלוי בעדים, שהרי אף אם נמצאו שקרנים אין מבטלים את קדוש החודש, נמצא שעיקר המשפט מתחילתו ועד סופו הוא אמירת מקודש החודש, ולכן דינו כתחילת דין דבעינין יום.

וכן מצינו עוד חילוק זה בין שאר דיני תורה לקידוש החודש בצל"ח ברכות (סג): בנוגע למה שאמרו שם שאין מעברין שנים וקובעים חדשים אלא בארץ ישראל שנאמר כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים. והקשה הצל"ח איך משמע מכתוב זה דמיירי בעיבור שנים וקביעת חדשים, וכתב לבאר דכל מצות התורה אין שייך לתלותם במקום, שהאסור והמותר והטהור והטמא לא ישתנה ממקום למקום, והוראת החכם אינו אלא לברר ההלכה איך הוא דין התורה במעשה שבא לפניו, ואם טעה הוראתו בטלה וחייב לחזור בו, ולכן לא שייך בו קביעת מקום, אבל בקידוש חדשים שחידשה לנו התורה אתם אפילו שוגגים ואפילו מוטעים או מזידים, בזה שייך לומר כי מציון תצא תורה, דהיינו דין זה דטעותם עומדת ואינה חוזרת נאמר רק בציון וירושלים מקום שהיו מקדשין את החדשים ע"ש.

בשביילי הקודש סימן יד אות א-ב

לרפ"ש, להנצחה ולהצלחה, ניתן לתרום להוצאת העלון מוסדות זרע ברך ת"ד 2093 צפת
zera.berach@gmail.com

4

הוקדש לע"י הרה"ח רודצו"ח הבלתי נשכח
ר' חיים בער ירמיהו בן הגה"צ רבי שמחה בונים ליברמן זצ"ל
 נלבייע בשי"ק ט' באדר תשע"ח

לע"י חיה חגית ברכה כהן בת רחל ע"ה
 לע"י שושנה עמוס בת פרץ ע"ה